

Лондонський саміт, панамські документи, офшорні зони, або Сучасне розуміння новітніх форм корупції

Останні гучні події в світі багато в чому викликані оприлюдненням так званих панамських документів та намірами світової спільноти зробити соціально-правовий вплив на корупцію в усіх її проявах більш конкретним. Але чи стануть такі наміри дійсно реальними, чи все це залишиться на відомому рівні «покажати», посилити тощо? Свої міркування з цього приводу висловлює вчений секретар Південного регіонального центру НАПрН України, доктор юридичних наук, доктор теології, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України Євген СТРЕЛЬЦОВ.

12 травня 2016 року в Лондоні за ініціативи Прем'єр-міністра Англії Девіда Кэмерона відбувся Антикорупційний саміт, в якому взяли участь керівники та високопосадовці із 40 країн світу, керівники відомих міжнародних організацій, інші поважні персони. Результатом обговорення стало прийняття відповідного комюніке, в 34 пунктах якого визначено багато важливих положень (<https://www.gov.uk/government/publications/anti-corruption-summit-communication>). Безумовно, ці документи мають достатньо програмний характер і заслуговують на детальне вивчення. Але під час цього саміту отримали, на нашу думку, певне завершення деякі новітні тенденції у визначенні поняття, які ще продовжують мати традиційне трактування. Саме на це, з нашої точки зору, потрібно звернути основну увагу в цьому первісному коментарі даних подій, бо це має принципове значення в подальшому удосконаленні всіх аспектів розвитку міжнародної та вітчизняної юриспруденції в широкому розумінні змісту цього поняття.

Щодо поняття «корупція»

Традиційне визначення корупції (від лат. corrumpere — псувати) в основному своєму тлумаченні передбачає використання посадовою особою своїх владних повноважень із метою отримання особистої вигоди. Згідно травневих відомостей Міжнародного валютного фонду (далі — МВФ) обсяг хабарів, які практично кожен рік отримують чиновники по всьому світу складає близько 1,5 — 2 трильйони доларів, або кажучи більш загальними фразами — це 2 відсотка світового ВВП (http://ru.golos.ua/suspilstvo/mvf_v_mire_obyem_vzyatok_chinovnikov_sostavlyayet_152_trilliona_dollarov_6494). Таке

розуміння корупції дає змогу багатьом країнам здійснювати постійну, а в деяких випадках і жорстоку боротьбу з даними діями. Наприклад, у Китаї, який, до речі, за низкою показників корупційних проявів має не найгірші показники серед інших країн, лише за останні роки за такі дії було розстріляно понад 13 тисяч чиновників, в тому числі й декілька представників вищого керівництва цієї країни.

Але ні кількість страчених, ні кількість засуджених до позбавлення волі, ні інші жорсткі міри реально не впливають на корупційні прояви. Більше того, аналіз цих таких подій ініціює, і раніше ми спеціально на це звертали окрему увагу, міркування щодо сучасних форм корупційних проявів, їх проявів та наслідків, можливої їх варіативності (Є. Стрельцов. Кадрова революція у ФІФА як наслідок розкриття корупційної схеми. — ЮВУ, № 9—10 (1078—1079), 4—17 березня 2016 р.). Це вже знаходить і так звані офіційні підтвердження, наприклад, й у вище згаданому звіті МВФ. Саме з урахуванням цього, звернемося до подій останніх місяців.

Панамські документи

Панамські документи (панамськедосьє, «панамгейт») — це документи панамської юридичної компанії Mossack Fonseca, які включають відомості її діяльності за останні 40 років щодо реєстрації та супроводження офшорних фірм й оприлюднення яких відбулося в квітні цього року. Основна скандальна «фішка» даних документів полягає, на нашу думку, в тому, що в них прямо або опосередковано згадуються прізвища керівників окремих держав, їх родичів та друзів а також високопосадовців різних країн з усіх регіонів світу, на яких зареєстровані офшорні компанії, або до яких вони мають без-

посереднє відношення. Саме ця центральна «фішка» викликає різні версії стосовно джерел надходження цієї інформації, починаючи від хакерських атак на архіви цієї юридичної фірми й закінчуючи цілеспрямованими діями відомих осіб, які мали конкретну мету оприлюднення цих документів. Але обставини їх «злиття» не ставлять під сумнів достовірність самих цих відомостей, що є основним у їх сприйнятті. Тому продовжимо наш аналіз.

Офшорні зони

Офшорні зони (від англ. off shore — поза берегу) — в своєму загальному визначенні це держави або їх частини, де компанії-нерезиденти володіють особливим режимом реєстрації та оподаткування.

Створення офшорних зон досить приваблива діяльність не лише для відповідних фірм, які бажають працювати в таких зонах. Має вона й відповідні бонуси і для країни-організатора, зокрема, це: збір за реєстрацію та перереєстрацію; податкові надходження; витрати офшорних компаній на утримання постійних офісів у таких зонах тощо. Серед офшорних зон є своя диференціація, яка залежить від кошторису відкриття та обслуговування, наявності обсягу податкових пільг, щільності фінансового контролю і таке інше. Якогось єдиного списку офшорних зон, як вважається, не існує, а контроль за їх діяльністю ведуть, скоріше, на проголошеному рівні МВФ та центральні банки відповідних країн світу.

Аналізуючи поняття та ознаки офшорних зон, потрібно зазначити, що наявність такої зони у відповідній країні, її використання для створення фірм представни-

ками іншої країни (країн) від початку таких дій не несе в собі якогось негативу, бо це в цілому погоджена практика ведення бізнесу, яка в цілому спокійно сприймається владами відповідних країн та офіційно регулюється міжнародним і національним законодавством. Пропозиції, які сьогодні абсолютно відкриті в мережі інтернету, пропонують реєстрацію офшорної фірми на тих же Панамських островах починаючи від 569 доларів США з наданням юридичної адреси на 1 рік та печаткою. Потрібно додати, що й на так званих британських заморських територіях, зокрема, на карибських Британських Віргінських, Кайманових та Бермудських островах і британських «коронних володіннях» у Європі — острів Мен і нормандські острови Джерсі й Гернсі в Ла-Манші, реєстра-

ється з певним розумінням, але якщо ти представник влади і свідомо йдеш на те, щоб зменшувати обсяг виплат на підтримку своєї країни, свого населення, особливо незалежного, то така позиція, в першу чергу з морально-етичних міркувань, породжує недовіру до такої людини. Саме ці обставини багато в чому лежали в основі протестів, які відразу після оприлюднення панамських документів пройшли в Ісландії й привели до дуже швидкої (всього за два дні) відставки її прем'єр-міністра, який зі своєю дружиною мав офшорну компанію на Панамських островах. Нам складно говорити, які саме мотиви домінували в протестах ісландського населення, але втрата довіри й поваги до цього чиновника, вірогідно, все ж були основними. Це, до речі, показовий урок і для всіх політиків.

Нове розуміння корупційних вчинків

Аналізуючи ці події, потрібно також звернути спеціальну увагу й на окремі рішення та документи, які з'явилися поряд з основними та певною мірою їх доповнюють. Так, ще на початку офіційної роботи згаданого вище саміту (12 травня) було офіційно проголошено, що в 2017 році в Лондоні за участю низки західних держав буде створений Міжнародний антикорупційний центр, який матиме два основні завдання: розслідування стосовно корумпованих еліт та повернення викрадених активів (виділено авт. — Є. С.). Саме в цьому, намагаючись дати центр встановити поняття «активи», «капітал», «викрадені активи», в здійсненні заходів щодо їх виявлення та повернення й завуальоване, як ми вважаємо, розуміння нових форм сучасної корупції.

Так, в останні часи в соціальній практиці ми все частіше використовуємо вищевказані поняття. Наприклад, у минулому році управління з повернення викрадених активів було створено в системі МВС України. Але з низки відомих причин воно так і не запрацювало належним чином.

У загальному плані активи — це сукупні майнові цінності, які використовуються в господарській діяльності з метою отримання прибутку. З фінансових позицій активи класифікуються за такими ознаками: за формою функціонування активу; за характе-

ром участі в господарському процесі й швидкості обороту; за фінансовими джерелами покриття; за характером володіння; за ступенем ліквідності тощо. Говорячи про це, ми свідомо чи несвідомо все ж маскуємо ці процеси завдяки використанню для цього поняття «виведення активів», хоча, в всякому разі в спеціалізованому середовищі, потрібно говорити не про «якісь» економічні активи, а про реальний капітал, який виводиться з економіки конкретної країни, тобто про наявні кошти, кошти на банківських рахунках, цінні папери, інші майнові права (наприклад, частка в статутному капіталі господарського товариства), рухоме майно та інше. Якщо йдеться про виведення капіталу, можливо більш зримо підкреслювати, що результатом таких дій є виключення капіталу з процесу створення ВВП і доданої вартості в господарській системі держави та виведення з-під національного оподаткування. При такому підході до предмету аналізу включаються, крім оборотних коштів, ще й основні засоби, що належать громадянам та юридичним особам. У зв'язку з тим, що основні засоби становлять істотну частину активів будь-якого учасника економічного обороту, їх приналежність конкретному суб'єкту і вид права, на підставі якого вони належать даному суб'єкту, має істотне значення для формування ВВП і, відповідно, для економіки держави в цілому. Таке розуміння, особливо коли вищевказані дії носять суто протиправний характер, дає змогу більш реально оцінювати причини таких подій, їх наслідки та продумувати засоби протидії таким процесам.

Замість післямови

Висновки цих роздумів полягають у тому, що Лондонський саміт протидії корупції спробував, поруч із більш загальними положеннями, внести принципові доповнення до традиційного визнання корупції та вважати, що до форм вчинення таких дій потрібно відносити й дії, суспільна небезпека яких проявляється не стільки через соціальну фігуру виконавця, скільки через зміст його дій, які безпосередньо порушують встановлені правила здійснення фінансово-господарської діяльності в умовах розвитку політичної та економічної глобалізації. Або, зберігаючи основний зміст цієї тези, якщо спробувати визначити це в іншій редакції, то можливо зробити акцент на наступному.

При здійсненні цієї категорії дій публічний авторитет займає вторинний характер, а основні наслідки полягають, за великим рахунком, не в тому, що виведення спроможних активів з економіки відповідної держави (групи держав) сприяє збагаченню зовсім незначної частини населення, що само по собі не є чимось шкідливим. Тут слід враховувати, що протиправне виведення таких активів зримо погіршує соціальне-економічне становище значної, якщо не основної частки пересічного населення, що, в свою чергу, може призвести, зокрема, не тільки до падіння життєвого рівня населення, зубожіння значної частки громадян. Як прямо вказується в Коментарі Лондонського саміту, такі дії, можуть, у поєднанні з іншими факторами, сприяти розпаленню насильницького екстремізму, впливати на рівень безпеки суспільства, реальний захист прав людини.

Такий погляд на відповідні дії, їх причини та наслідки, які сьогодні на міжнародному рівні вже починають реально включати до корупційних проявів, повинні стати предметом серйозних роздумів для багатьох публічних фахівців, в першу чергу, для всіх категорій політиків та високопосадовців.

Вибіркової доброчесності не буває...

Студенство — це, мабуть, найцікавіша частина нашого буремного суспільства. Найцікавіша своєю перспективністю, підприємливістю, принциповістю. Ці три «п», безумовно, не вичерпують усієї характеристики молодшої генерації. Можна додати ще багато слів, але суть від цього не змінюється — вони, молодь, заслуговують на багато більше уваги ніж отримують її. А відкритий лист, який ми подаємо, є свідченням того, як не треба ставитися до студентства.

**Міністру освіти і науки України
Пані Гриневич Л. М.**

Вельмишановна Ліліє Михайлівно!

До Вас звертаються студенти денного відділення юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Нещодавно ознайомилися з досить ґрунтовним викладом на сайті Освіта.ua матеріалів прес-конференції щодо академічної доброчесності. З нього ми дізналися, що Американська рада з міжнародної освіти в партнерстві з МОН України та за підтримки Посольства США в Україні дали старт проекту сприяння академічній доброчесності в Україні. На жаль, ми не знайшли серед його учасників нашого університету. Сподіваємося, наша рідна alma mater ще приєднається до цього проекту, безсумнівно, амбітного та багатообіцяючого.

Але вичерпувати доброчесність лише академічними відносинами між вузом і студентом сьогодні неприпустимо. Доброчесність вимагає поширення дії її принципів на всі сфери відносин студента та вузу і навіть із МОН України. До прикладу, в нас на денному відділенні правничого факультету навчається близько тисячі студентів, причому 90 % з них складають студенти-платники, питома вага бюджетників у межах 10 %. Доброчесними мають бути і їх фінансово-економічні відносини з університетом.

Платні послуги у сфері вищої освіти, як відомо, регулюються статтею 73 Закону України «Про вищу освіту». Нею передбачено, що порядок надання цих послуг, включаючи порядок визначення їх вартості для здобувачів вищої освіти, встановлюється Міністерством освіти і науки, Міністерством економіки і Міністерством фінансів України.

Саме ці міністерства ще за злочинної влади В. Януковича та тодішнього міністра освіти і науки України Д. Табачника 23 липня 2010 р. видали чинний і дотепер наказ № 736/902/758 «Про затвердження порядку надання платних послуг державними та комунальними навчальними закладами», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 30 листопада 2010 р. за № 1196/18491.

Пункт 2.1 «Встановлення вартості платних освітніх послуг» «Порядку надання платних освітніх послуг державними та комунальними навчальними закладами» імперативно велить, що: «Встановлення вартості платної освітньої послуги здійснюється на базі економічно обґрунтованих витрат, пов'язаних із її наданням. Калькуляційною одиницею при цьому є вартість отримання відповідної платної освітньої послуги однією фізичною особою за весь період її надання в повному обсязі». Це головне, загальне правило. Але вузи його не дотримуються, бо тодішня шахрайська влада в абзаці 4 цього ж пункту 2.1 зафіксувала й наступне положення діаметрально протилежного змісту: «Відповідно до цього Порядку навчальний заклад може диференціювати розмір плати за надання платної освітньої послуги, виходячи з ліцензованого обсягу, співвідношення попиту і пропозиції за конкретними напрямками (спеціальностями) навчання на державному (регіональному) ринку освітніх послуг».

Не дивно, що всі вузи України без винятку, в тому числі й Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, забули про справедливість і доброчесність, про статтю 24 Конституції України, яка забороняє дискримінацію людей в Україні за будь-якими ознаками, кинулися заробляти гроші на студентах, керуючись пунктом вищезазначеного Положення про можливість диференціації розміру оплати всупереч її дійсній вартості, замість того, аби надавати їм у відповідності з чинним законодавством платні освітні послуги. Проте інформацію про це, всупереч прямій категоричній вимозі пункту 1 статті 79 Закону України «Про вищу освіту», наш університет, інші вузи не оприлюднюють у передбаченому законодавством порядку, тому що дана інформація страшенно далека від принципів доброчесності.

До набуття чинності Законом України «Про вищу освіту» 6 вересня 2014 р. такі їх діяння були протиправними, недоброчесними, аморальними, а після 6 вересня 2014 р. вони ще й набули ознак злочину (строго кажучи, ця ознака була властива їм і раніше): абзац 4 пункту 2.1 вищезазначеного Порядку про, нібито, право навчальних закладів на диференційований підхід щодо встановлення розмірів оплати за навчання студентів став

прямо суперечити імперативу статті 4 «Право на вищу освіту» Закону України «Про вищу освіту»: «Усі особи, які здобувають вищу освіту у вищих навчальних закладах, мають рівні права та обов'язки».

Згідно цієї норми Закону диференціація студентів за обсягом та змістом їх прав і обов'язків, в тім числі шляхом нехтування реальною вартістю надання відповідної платної освітньої послуги, заборонена. Вона є обмеженням конституційного права відповідних груп студентської молоді на доступ до вищої освіти (йдеться саме про ті групи студентської молоді, оплата за навчання яких у вузах недоброчесно завищена). Якщо ж це явище накласти на нинішню економічну ситуацію в Україні, коли ООН у 2015 р. віднесла до бідних людей в Україні понад 80 % її населення, то коментарі тут зайві. А чи може бути хоча б коли-небудь реформовано правосуддя в Україні, уся її правова система за європейськими стандартами, якщо доступ до набуття

фаху правника уможливити лише для вихідців із незначної частки заможних родин? Відповідь очевидна — ніколи!

Щоб не бути голослівними, ми надсилаємо Вам, у якості додатку до нашого звернення, пані Міністр, «Розрахунок вартості навчання в 2015/2016 навчальному році за рахунок фізичних та юридичних осіб за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр», «спеціаліст» та «магістр» денної форми навчання в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича» (далі — Розрахунок).

Як констатує економічна теорія, економічно обґрунтовану

вартість будь-яких, в тому числі й платних освітніх послуг, складають сумарно реальні поточні й капітальні видатки, пов'язані з її наданням відповідному суб'єкту. То до чого тут, наприклад, така складова розрахунку, як «Норматив чисельності ПВС для магістра денної форми навчання» (він для спеціальності «Право» складає 6,5 студента на одну ставку), якщо лекції читаються викладачем для всього потоку в 120 магістрів, а семінари проводяться в двох групах по 25 осіб, у двох групах по 20 осіб та в двох групах по 15 осіб?

Чи доброчесно з ініціативи адміністрації університету в цього річну вартість навчання одного бакалавра-платника на денному відділі спеціальності «Право» закладено понад 21% цієї вартості на цілі утримання цієї ж адміністрації? Чи не є це відвертим паразитуванням керівництва університету на студентах і їх батьках-платниках?

Подібних недоброчесностей у вищезазначеному Розрахунку дуже багато. То чи має моральне право університет в особі його адміністрації вимагати доброчесності від студентів? Відповідь очевидна — ні, немає такого права до тих пір, поки не поширять принципи доброчесності й на себе.

Ми просимо Вас, вельмишановна Ліліє Михайлівно, дати нам письмову офіційну відповідь на наступні запитання:

1. Чи відповідає цей «Розрахунок» принципам доброчесності, чинному Закону України «Про вищу освіту», зокрема останньому пункту статті 4 цього Закону та європейській філософії реформування вищої освіти в Україні?

2. Чи є доброчесною застосована в цьому «Розрахунку» методика визначення вартості навчання студента в ЧНУ імені Ю. Федьковича у 2015/2016 навчальному році? На нашу думку, у випадку, коли за допомогою окремих достовірних показників шляхом хитрого та спритного обману, крутіства видається за доброчесну недоброчесна концепція — це шахрайство.

3. Коли Ви, пані Міністр, як очільник одного з трьох суб'єктів публічного права, що утвердили вищезазначений порядок, ініціюєте приведення його у відповідність до вимог Конституції України та Закону України «Про вищу освіту»?

Вибіркової доброчесності немає. В протилежному випадку це не доброчесність, а щось інше, протилежне.

Ми Вам віримо — поки що. Й очікуємо на Вашу відповідь та відповідні дії.

Із повагою та надією на взаєморозуміння студенти денного відділення Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (всього 763 підписи)

